

นิพนธ์ต้นฉบับ

Original Article

ความเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อบทบาทเภสัชกร ร้านยาเอกชน ในการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ในเขตเมืองพัทยา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

เอกชัย แดงสอาด พย.ม.*

ปิยะวดี ทองโปร่ง พย.ม.**

นัทธวิทย์ สุขรักษ์ พย.บ.*

อานุกาฬ พ่วงสร้อย พย.บ.*

* กลุ่มบางรักโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

** คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี

*** สำนักงานป้องกันควบคุมโรค นครสวรรค์

**** สำนักงานป้องกันควบคุมโรค อุบลราชธานี

***** สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ

รสพร กิตติเยาวมาลัย พ.บ.*

ธนภรณ์ พรหมมูล วท.ม.***

อรทัย ศรีทองธรรม ปร.ด.****

วัลย์พร พัชรนฤมล ปร.ด.*****

บทคัดย่อ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ผู้ป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เกือบครึ่งจะไปซื้อยาที่ร้านยาเอกชนก่อนไปพบแพทย์ เภสัชกรร้านยาเอกชนจึงเป็นด่านแรกที่ผู้ป่วยเข้าถึงบริการ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนต่อบทบาทของเภสัชกรร้านยาเอกชนในการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา รวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการทบทวนเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงนโยบาย จำนวน 6 คน การสำรวจร้านยาเอกชน ที่ตั้งบนถนนพัทยาสาย 1 และ 2 อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี จำนวน 64 ร้าน และการสัมภาษณ์เชิงลึกเภสัชกรร้านยาเอกชนจำนวน 12 คน ผลการศึกษาพบว่า เภสัชกรร้านยาเอกชนมีบทบาทในการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ได้ แต่ต้องการเพิ่มทักษะด้านการให้การปรึกษาเรื่องเอชไอวี และความรู้ด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของเภสัชกรร้านยาเอกชนมีข้อจำกัดด้านมาตรฐานการดำเนินงาน การเข้าถึงแนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการขาดสื่อความรู้ที่ตรงกับความต้องการของผู้ป่วยที่มารับบริการ สรุปรเภสัชกรร้านยาเอกชนเป็นบุคลากรทางด้านสุขภาพที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ดังนั้น การฝึกอบรม การให้ความรู้ และการสนับสนุนแนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ให้กับเภสัชกรร้านยาเอกชนอาจเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่จะเพิ่มสมรรถนะการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของเภสัชกรร้านยาเอกชน

คำสำคัญ: โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์, เภสัชกรร้านยาเอกชน, การดูแลรักษา, พัทยา, ประเทศไทย

บทนำ

โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ยังคงเป็นปัญหาด้านสุขภาพที่สำคัญของประชาชนชาวไทยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะประชากรกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสูงในเขตพื้นที่จังหวัดท่องเที่ยว เช่น ภูเก็ต ชลบุรี เชียงใหม่⁽¹⁾ จากข้อมูลของสำนักกระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค พบว่าอัตราป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เป็นร้อยละ 20.4, 22.3 และ 20.0 ต่อแสนประชากร ในปี พ.ศ. 2553, 2554 และ 2555 ตามลำดับ⁽¹⁾ พฤติกรรมการเลือกใช้บริการสุขภาพเมื่อเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง การได้รับการวินิจฉัยโดยเร็วและการรักษาอย่างถูกต้องตามแนวทางการรักษาโรคเป็นสิ่งสำคัญในการป้องกันการแพร่กระจายเชื้อและลดภาวะแทรกซ้อนที่อาจจะเกิดขึ้นตามมา⁽²⁾ จากการศึกษาการไปใช้บริการของผู้ป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในพื้นที่ชนบทเขตภาคกลางของประเทศไทย พบว่ามากกว่าร้อยละ 60.0 ไปใช้บริการที่หน่วยบริการปฐมภูมิ ได้แก่ ร้านขายยาร้อยละ 35.0 สถานีอนามัยร้อยละ 25.0⁽³⁾ และจากการศึกษาการไปใช้บริการสุขภาพของผู้ชายเมื่อเจ็บป่วยด้วยโรคหนองในในจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย พบว่าผู้ป่วยร้อยละ 49.3 จะไปซื้อยามารักษาตนเองก่อนไปพบแพทย์⁽⁴⁾ และการจ่ายยารักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของร้านยาส่วนใหญ่ นั้น ไม่เป็นไปตามแนวทางการรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของกรมควบคุมโรค⁽⁵⁾

ร้านยาเอกชนเป็นหน่วยบริการด้านสุขภาพภาคเอกชนในระดับปฐมภูมิที่อยู่ใกล้ชิดประชาชน และเป็นทางเลือกหนึ่งของประชาชนในการเลือกใช้บริการ หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ถึงแม้ว่าร้านยาเอกชนไม่ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ แต่จากการศึกษามุมมองของผู้บริหารต่อการนำร้านยาเอกชนเข้ามาเชื่อมโยงกับระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พบว่า ในมุมมองของผู้บริหารมีความคิดเห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่ร้านยาเอกชนจะเข้าร่วมให้บริการในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ แต่ร้านยาเอกชนต้องมีการ

พัฒนาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการบริการก่อน⁽⁶⁾ จากการศึกษาเรื่องรูปแบบร้านยาเอกชนภายใต้ระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าของประเทศไทยพบว่า ร้านยาเอกชนสามารถเข้าร่วมเป็นผู้ให้บริการสุขภาพที่มีประสิทธิภาพภายใต้ระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าได้ ซึ่งการให้บริการดังกล่าวช่วยเพิ่มการเข้าถึงบริการและการบริหารเภสัชกรรมที่มีคุณภาพ⁽⁷⁾

การดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อย่างครอบคลุมเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีได้ การดูแลรักษาประกอบด้วย การชักประวัติ กลุ่มอาการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การรักษาอย่างมีประสิทธิภาพ การให้ความรู้ การส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัย การให้การปรึกษาเรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์/เอชไอวี คู่นอนได้รับการรักษา และการเข้าถึงบริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์⁽⁸⁾

จากการศึกษาทัศนคติของผู้ป่วยเกี่ยวกับบทบาทเภสัชกรในฐานะผู้ให้บริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในด้านการตรวจร่างกาย ตรวจทางห้องปฏิบัติการด้วยชุดทดสอบ การจ่ายยารักษาโรค การบอกผลการตรวจเลือด พบว่า ผู้ป่วยยอมรับในบทบาทของเภสัชกรในร้านยาเอกชนในการบริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์⁽⁹⁾ นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่สามารถทำนายความตั้งใจในการรักษาผู้ป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของเภสัชกรร้านยาเอกชน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับเอชไอวีและโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และประสบการณ์ในการจ่ายยารักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์⁽¹⁰⁾

ในทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปได้ และความพร้อมของร้านยาเอกชนในการให้บริการเภสัชกรรมด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เพิ่มขึ้น จากการศึกษาความเป็นไปได้และการยอมรับการตรวจคัดกรองโรคหนองในเทียมของร้านยาเอกชนในเขตเมืองหลวงประเทศอังกฤษโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง เกี่ยวกับความเป็นไปได้โดยประเมินจากมาตรฐานการบริการของเภสัชกรพบว่า มีความเป็นไปได้และได้รับการยอมรับจากผู้รับบริการในกลุ่มวัยรุ่นหญิงในการ

ตรวจคัดกรองหนองในเทียมที่ร้านยาเอกชน⁽¹¹⁾ และจากการศึกษาความเป็นไปได้และการยอมรับในการให้การปรึกษาการตรวจเลือดหาการติดเชื้อเอชไอวีในร้านยาโดยเภสัชกร และการส่งต่อผู้รับบริการไปยังสถานบริการที่เกี่ยวข้องในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าบริการดังกล่าวได้รับการยอมรับจากเภสัชกรและผู้มารับบริการที่ร้านยาเอกชน⁽¹²⁾

จากการประเมินการบริหารเภสัชกรรม การให้ความรู้เรื่องโรค และการจ่ายยาให้กับผู้ป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่มารับบริการในร้านขายยาเอกชนในเดือนที่ 1 และเดือนที่ 3 หลังการให้บริหารเภสัชกรรมพบว่า คะแนนรวมความรู้ทั่วไปเพิ่มขึ้น และผู้รับบริการมีความพึงพอใจด้านการให้คำปรึกษาที่ทางร้านยาเอกชนจัดไว้สำหรับให้บริการ⁽¹³⁾ และจากการศึกษาประสิทธิผลของการให้คำปรึกษาโดยเภสัชกรร้านยาเอกชนเพื่อส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นหญิงพบว่า หลังการให้คำปรึกษา ผู้มารับบริการมีความตั้งใจและมีความพร้อมในการใช้ถุงยางอนามัยเพิ่มขึ้น และมีอัตราส่วนในการใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งขณะมีเพศสัมพันธ์เพิ่มขึ้น⁽¹⁴⁾

กลุ่มบางรักโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักโรคเอดส์ วัณโรค และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ กรมควบคุมโรค มีบทบาทหน้าที่หลักในด้านการป้องกันควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ได้ดำเนินการจัดทำ “มาตรฐานการดำเนินงานด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในสถานบริการสาธารณสุข” ซึ่งกลุ่มเป้าหมายผู้ใช้คือ สถานบริการสาธารณสุขภาครัฐ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำ “แนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์” สำหรับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ในปัจจุบันยังไม่พบแนวทางปฏิบัติการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สำหรับหน่วยบริการสุขภาพภาคเอกชน เช่น ร้านยาเอกชน ดังนั้น ควรมีการศึกษาบทบาทเภสัชกรร้านยาเอกชนในการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดบทบาทและส่งเสริมสมรรถนะการดูแลรักษา

โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ให้กับเภสัชกรร้านยาเอกชน

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่อบทบาทของเภสัชกรร้านยาเอกชนในการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณด้วยวิธีการทบทวนเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงนโยบายการสำรวจร้านยาเอกชน และการสัมภาษณ์เชิงลึกเภสัชกรร้านยาเอกชน ดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน พ.ศ. 2558

1. ทบทวนเอกสารการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยการสืบค้นจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เช่น PubMed EMBASE Google ใช้คำสำคัญในการสืบค้นคือ manual, practice guideline, standard, STD, STI, pharmacy, pharmacist คู่มือมาตรฐานแนวทางปฏิบัติโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ร้านยาเอกชนและเภสัชกรรวมทั้งการสืบค้นเอกสารจากห้องสมุดของกรมควบคุมโรค พบว่ามีมาตรฐานการดำเนินงานด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับร้านยาเอกชนของ British Association for Sexual Health and HIV ประเทศอังกฤษเพียง 1 ฉบับเท่านั้น ประกอบด้วยมาตรฐานการดำเนินงาน 9 ด้าน⁽¹⁵⁾ ซึ่งนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องเชิงนโยบาย ได้แก่

1.1 การเข้าถึงการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยผู้รับบริการต้องมีความสะดวกในการเข้ารับบริการปัญหาฉุกเฉินได้รับการแก้ไขภายในวันที่เข้ารับบริการหรือในการเข้ารับบริการครั้งต่อไป มีสถานที่ให้เลือกเข้ารับบริการได้ มีการรักษาความลับ มีแนวทางการรักษาที่เป็นมาตรฐาน มีการให้ข้อมูลแก่ผู้รับบริการอย่างเหมาะสม และมีระบบการบันทึกข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ

1.2 พนักงานได้รับการอบรมการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อย่างเหมาะสม เพื่อให้มีศักยภาพในการให้บริการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ตามเกณฑ์มาตรฐาน

1.3 การประเมินทางคลินิก มีการประเมินประวัติทางการแพทย์และพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศมีการตรวจร่างกาย และมีการรายงานผลการประเมินภาวะสุขภาพ

1.4 การวินิจฉัย สามารถวินิจฉัยโรคที่คาดว่าจะเป็นอย่างถูกต้องและน่าเชื่อถือ สามารถส่งต่อไปรับบริการตรวจทางห้องปฏิบัติการ หรือรับการรักษาต่อได้อย่างเหมาะสมกับโรคที่คาดว่าจะเป็นอย่าง

1.5 การจัดการทางคลินิก ให้การรักษาตามอาการได้อย่างถูกต้องและน่าเชื่อถือ ผู้รับบริการให้ความร่วมมือในการรักษา มีการให้คำปรึกษาทุกครั้งที่ได้รับบริการ มีการติดตามคู่เพศสัมพันธ์เพื่อให้การรักษา มีการส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัยแก่ผู้รับบริการที่เป็นโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และมีการนัดผู้รับบริการมาติดตามผลการรักษา

1.6 มีการบริหารจัดการข้อมูลอย่างถูกต้องและเหมาะสม ข้อมูลของผู้รับบริการและคู่เพศสัมพันธ์มีการเก็บรักษาอย่างปลอดภัยและเป็นความลับ การลงบันทึกข้อมูลผู้รับบริการควรระบุข้อมูลเฉพาะที่จำเป็นต่อการให้บริการดูแลรักษาและมีระบบการส่งต่อข้อมูลที่เหมาะสม

1.7 เครือข่ายการบริการ มีเครือข่ายในการให้บริการ มีแพทย์เฉพาะทางด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เป็นผู้ให้คำปรึกษา และให้การดูแลรักษาแบบองค์รวม

1.8 การกำกับดูแลทางคลินิก โรงพยาบาลที่เป็นที่ปรึกษาหลักมีการจัดอบรมเกี่ยวกับการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และมีการตรวจสอบคุณภาพการบริการจากโรงพยาบาลที่เป็นที่ปรึกษาหลัก

1.9 ความร่วมมือของผู้ป่วยและหน่วยงานภาครัฐ มีการประเมินความพึงพอใจและข้อเสนอแนะจากผู้รับบริการและหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับการให้บริการ มีหลักฐานการสะท้อนกลับจากผู้มาใช้บริการ และมีการพัฒนาผลลัพธ์การรายงานผลผู้ป่วย

2. การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงนโยบาย จำนวน 6 คน จาก 5 หน่วยงาน โดยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ทั้งหน่วยงานส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทำการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในประเด็นเกี่ยวกับการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของร้านยาเอกชน ความเป็นไปได้ที่จะนำมาตรฐานการดำเนินงานโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของประเทศอังกฤษมาปรับใช้กับร้านยาเอกชนในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและจากมาตรฐานการดำเนินงานโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของ British Association for Sexual Health and HIV ประเทศอังกฤษ แล้วส่งแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์จากกรมควบคุมโรคและผู้เชี่ยวชาญด้านเภสัชกรรมตรวจสอบและปรับแก้ตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปใช้จริง

3. การสำรวจข้อมูลร้านยาเอกชน ที่ตั้งอยู่บนถนนพัทยาสาย 1 และ 2 ซึ่งเป็นบริเวณที่มีสถานบันเทิงหนาแน่น จำนวน 64 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 17.0 ของจำนวนร้านยาเอกชนทั้งหมดในเขตเมืองพัทยา (377 ร้าน) และคิดเป็นร้อยละ 15.3 ของจำนวนร้านยาเอกชนทั้งหมดในอำเภอบางละมุง (419 ร้าน) ทำการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามแบบตอบด้วยตนเอง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและจากมาตรฐานการดำเนินงานโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ของ British Association for Sexual Health and HIV ประเทศอังกฤษ แล้วส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์จากกรมควบคุมโรคและผู้เชี่ยวชาญด้านเภสัชกรรมตรวจสอบ และปรับแก้ตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปใช้จริง โดยแบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วน คือ ข้อมูลทั่วไปของร้านยาเอกชน ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม บทบาทของเภสัชกรร้านยาเอกชนต่อการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และความคิดเห็นต่อการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของเภสัชกรร้านยาเอกชน

4. การสัมภาษณ์เชิงลึกเภสัชกรร้านยาเอกชน จำนวน 12 คน ซึ่งสุ่มอย่างง่ายจากเภสัชกรร้านยาเอกชนที่ทำ

การสำรวจ 64 ร้าน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและจากมาตรฐาน การดำเนินงานโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ของ British Association for Sexual Health and HIV ประเทศอังกฤษ และได้รับการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากเภสัชกรร้านยาเอกชนก่อนนำไปใช้จริง ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ กลุ่มผู้มารับบริการที่ร้านยาเอกชน บทบาทของเภสัชกรในการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการบริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของร้านยาเอกชน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการอธิบายคุณลักษณะของตัวอย่างที่ทำการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ถูกบันทึกเสียงไว้แล้วถูกถอดออกมาเป็นบทสนทนา และมีการอ่านซ้ำหลาย ๆ ครั้ง แล้วใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงนโยบายจำนวน 6 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 67.0) มีอายุเฉลี่ย 45 ปี (ระหว่าง 28-57 ปี) และครึ่งหนึ่งของตัวอย่าง (ร้อยละ 50.0) มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 20 ปี ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงนโยบายให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทการบริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของเภสัชกรร้านยาเอกชน ควรดำเนินการ ดังนี้

1. การพัฒนาศักยภาพบุคลากร ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงนโยบายเห็นตรงกันว่า ควรมีการอบรมเภสัชกรร้านยา-เอกชนที่ปฏิบัติงานในร้านยาเอกชน เกี่ยวกับการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ได้แก่ ความรู้เรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ทักษะการซักประวัติ การให้คำปรึกษาเรื่องเอชไอวี และการส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัย เพื่อให้เภสัชกรร้านยาเอกชนมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น
2. แนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงนโยบายทุกท่านเสนอให้มีแนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สำหรับเภสัชกรร้านยาเอกชนโดยเฉพาะ เพื่อให้ผู้รับบริการได้รับการดูแลรักษาตามแนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่ได้มาตรฐานเดียวกัน ทั้งในด้านการซักประวัติ กลุ่มอาการ การรักษาตามแนวทางการรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยควรทำเป็นแผนภาพเพื่อถ่ายทอดความเข้าใจ ช่วยในการซักประวัติกลุ่มอาการ การวินิจฉัย และการจ่ายยารักษา เพื่อให้การบริการเป็นไปอย่างรวดเร็ว และได้คุณภาพตรงมาตรฐานการดำเนินงาน

3. คู่มือในการดำเนินงานโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของร้านยาเอกชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงนโยบายแนะนำว่า ควรมีคู่มือในการดำเนินงานโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สำหรับเภสัชกรร้านยาเอกชน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอน การดำเนินงานของร้านยาเอกชน การประสานงานกับคลินิกเอกชนหรือโรงพยาบาลของรัฐและเอกชนเพื่อการส่งต่อผู้ป่วย การประสานงานกับสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 6 ระยอง เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นหน่วยบริการสุขภาพที่ให้บริการด้านโรคติดต่อทาง-เพศสัมพันธ์ ขั้นตอนการเบิกจ่ายค่ายาและค่าบริการจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 6 ระยอง

4. การส่งต่อผู้มารับบริการไปยังหน่วยบริการด้านสุขภาพของรัฐ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงนโยบายให้คำแนะนำว่า ควรมีการพัฒนาระบบการส่งต่อที่มีประสิทธิภาพและหน่วยบริการสุขภาพที่จะรับเป็นแม่ข่ายดูแลร้านยาเอกชนในแต่ละพื้นที่ โดยหน่วยบริการสุขภาพภาครัฐควรมีช่องทางด่วนการบริการสำหรับการรับการส่งต่อจากร้านยาเอกชน เพื่อความสะดวก รวดเร็ว หลังจากรับการส่งต่อแล้วก็จะเข้าระบบปกติของหน่วยบริการนั้น ๆ และหน่วยบริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่ตั้งรับควรมีบริการช่วงกลางคืนเพื่อความสะดวกในการใช้บริการ

5. การเบิกเงินชดเชยในการดูแลรักษาผู้มารับบริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในร้านยาเอกชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงนโยบายส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะว่า การให้ร้านยาเอกชนเบิกเงินชดเชยในการดูแลรักษาผู้มารับ

บริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในร้านยาเอกชน โดยเบิกจ่ายจากกองทุนที่ผู้รับบริการมีสิทธิการรักษาอยู่ เช่น กองทุนบัตรประกันสุขภาพ กองทุนบัตรประกันสังคม โดยให้พิจารณาค่าชดเชยที่มีความเหมาะสมเป็นรายโรค หรือเป็นรายคน

สรุปจากการศึกษาความเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงนโยบายพบว่า บทบาทให้บริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของเภสัชกรร้านยาเอกชน ควรเป็นการดูแลรักษาตามอาการ (syndromic management) โดยให้การรักษาดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และควรมีคู่มือในการดำเนินงานโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สำหรับเภสัชกรร้านยาเอกชน หลังจากได้ความเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการสำรวจบทบาทของเภสัชกรร้านยาเอกชนในการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในปัจจุบัน

จากการสำรวจร้านยาเอกชนทุกร้านที่ตั้งบนถนนพัทยาสาย 1 และถนนพัทยาสาย 2 จำนวน 64 ร้าน ส่วนใหญ่ธุรกิจร้านยาเอกชนจะเป็นประเภทร้านเดี่ยว (ร้อยละ 68.8) ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 70.3) มีอายุเฉลี่ย 35 ปี (ระหว่าง 22-64 ปี) มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 53.1) เป็นเภสัชกรร้านยาเอกชนที่ปฏิบัติงานประจำ โดยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในร้านยาเอกชน 1-4 ปี (ร้อยละ 43.8)

จากการศึกษาบทบาทของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในร้านยาเมืองพัทยา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี จำนวน 64 ร้านพบว่า บทบาทที่ปฏิบัติได้ทุกครั้งมากที่สุดคือ การซักประวัติ อาการและอาการแสดงของผู้ที่มีอาการหรือสงสัยมีอาการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกครั้งก่อนจ่ายยา ปฏิบัติได้ทุกครั้งสูงถึงร้อยละ 87.5 รองลงมาคือ การส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัยกับผู้รับบริการที่มีอาการของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกครั้งก่อนจ่ายยา และการจ่ายยารักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ตามแนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของกรมควบคุมโรค ปฏิบัติได้ทุกครั้งร้อยละ 76.6 และ 75.0 ตามลำดับ ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติได้ทุกครั้งน้อยที่สุดคือการ

นัดให้ผู้มารับบริการที่มีอาการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์มารับการประเมินการรักษาอีก ปฏิบัติได้ทุกครั้งเพียงร้อยละ 21.9 (ตารางที่ 1)

การปฏิบัติกิจกรรมการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกครั้งจำแนกตามประเภทและเพศผู้ปฏิบัติงานในร้านยา พบว่า

- เปรียบเทียบระหว่างเภสัชกรและพนักงานที่ไม่ใช่เภสัชกร ผู้ที่เป็นเภสัชกรทำการซักประวัติและการจ่ายยาทุกครั้งมากกว่าพนักงานที่ไม่ใช่เภสัชกร
- ภายในกลุ่มวิชาชีพเภสัชกร เภสัชกรชายปฏิบัติกิจกรรมการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกครั้งได้มากกว่าเภสัชกรหญิง
- ภายในกลุ่มพนักงานที่ไม่ใช่เภสัชกร พบว่าพนักงานหญิงปฏิบัติกิจกรรมการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกครั้งได้มากกว่าพนักงานชาย แต่การส่งต่อผู้รับบริการไปรับการรักษาจากแพทย์พบว่า พนักงานชายปฏิบัติมากกว่าหญิง (ตารางที่ 2)

การสัมภาษณ์เชิงลึกเภสัชกรร้านยาเอกชน จำนวน 12 คน ครั้งหนึ่ง (ร้อยละ 50.0) ปฏิบัติงานในร้านยาเอกชนประเภทร้านเดี่ยว มีเภสัชกรจำนวน 3 คน (ร้อยละ 25.0) ที่เป็นเจ้าของร้านยาเอกชนที่ปฏิบัติงานอยู่ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 67.0) มีอายุเฉลี่ย 31 ปี (ระหว่าง 26-38 ปี) และส่วนใหญ่ (ร้อยละ 67.0) มีประสบการณ์การทำงานในร้านยาเอกชน 1-4 ปี เภสัชกรร้านยาเอกชนได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทด้านการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ดังนี้

1. บทบาทในการซักประวัติอาการและอาการแสดงของผู้ที่มีอาการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกครั้งก่อนจ่ายยา เภสัชกรร้านยาเอกชนเห็นว่าเป็นบทบาทที่ต้องทำ และให้ข้อเสนอแนะในการออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการซักประวัติอาการและอาการแสดงโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ควรเป็นแบบ checklist เพื่อลดความเขินอายของผู้รับบริการ และต้องการให้จัดทำแผนภาพ (flowchart) เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการซักประวัติอาการและอาการแสดง และใช้อธิบายเกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศ-

ตารางที่ 1 ความถี่ในการปฏิบัติกรดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของบุคลากรร้านยาเอกชน เมืองพัทยา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

กิจกรรมด้านการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์	ความถี่ในการปฏิบัติ [จำนวน (%)]		
	ไม่เคย	บางครั้ง	ทุกครั้ง
1. การซักประวัติอาการและอาการแสดงของผู้ที่มีอาการหรือสงสัยมีอาการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกครั้งก่อนจ่ายยาหรือไม่	0 (0.0)	8 (12.5)	56 (87.5)
2. การจ่ายยารักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ตามแนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของกรมควบคุมโรค หรือไม่	3 (4.7)	13 (20.3)	48 (75.0)
3. การส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัยกับผู้มารับบริการที่มีอาการของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกครั้งก่อนจ่ายยาหรือไม่	2 (3.1)	13 (20.3)	49 (76.6)
4. การให้คำปรึกษาในการตรวจเลือดหาการติดต่อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์/เอชไอวีกับผู้มารับบริการที่มีอาการด้วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ท่านด้วยหรือไม่	3 (4.7)	33 (51.6)	28 (43.7)
5. การให้คำแนะนำผู้มารับบริการที่มีอาการของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในการนำคูเพศสัมพันธ์มารักษาด้วยหรือไม่	1 (1.6)	22 (34.4)	41 (64.0)
6. การนัดให้ผู้มารับบริการที่มีอาการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์มารับการประเมินการรักษาอีกหรือไม่	13 (20.3)	37 (57.8)	14 (21.9)
7. การเคยให้ข้อมูลข่าวสาร ให้สุศึกษา และส่งต่อผู้มารับบริการไปยังคลินิกแพทย์ หรือโรงพยาบาลหรือไม่	3 (4.7)	36 (56.3)	25 (39.0)

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบการปฏิบัติกิจกรรมการ ดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกครั้งจำแนกตามประเภทและเพศผู้ปฏิบัติงานในร้านยา

กิจกรรมการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่ปฏิบัติทุกครั้ง	ประเภทผู้ปฏิบัติงานในร้านยา [จำนวน (%)]			
	เภสัชกร		พนักงานร้านยาที่ไม่ใช่เภสัชกร	
	ชาย (N=12)	หญิง (N=27)	ชาย (N=7)	หญิง (N=18)
1. การซักประวัติอาการและอาการแสดงของผู้ที่มีอาการหรือสงสัยมีอาการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกครั้งก่อนจ่ายยา	12 (100.0)	26 (96.3)	5 (71.4)	13(72.2)
2. การจ่ายยารักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ตามแนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของกรมควบคุมโรคทุกครั้ง	11 (91.7)	21 (77.8)	4 (57.1)	12(66.7)
3. การส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัยกับผู้มารับบริการที่มีอาการของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกครั้งก่อนจ่ายยา	9 (75)	18 (66.7)	6 (85.7)	16(88.9)
4. การให้คำปรึกษาในการตรวจเลือดหาการติดต่อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์/เอชไอวีทุกครั้งกับผู้มารับบริการที่มีอาการด้วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์	8 (66.7)	6 (22.2)	3 (42.9)	11(61.1)
5. การให้คำแนะนำผู้มารับบริการที่มีอาการของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในการนำคูเพศสัมพันธ์มารักษาทุกครั้ง	8 (66.7)	14 (51.9)	4 (57.1)	15(83.3)
6. การนัดให้ผู้มารับบริการที่มีอาการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกครั้งมารับการประเมินการรักษา	3 (25.0)	5 (18.6)	1 (14.3)	5(27.8)
7. ผู้รับบริการที่มีความจำเป็นต้องได้รับการรักษาจากแพทย์ได้รับการส่งต่อทุกครั้ง	6 (50.0)	5 (18.6)	5 (71.4)	9(50.0)

สัมพันธ์

2. บทบาทในการให้การปรึกษาเรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์/เอชไอวี เภสัชกรร้านยาเอกชนหลายคนมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาในเรื่องเอชไอวี จึงต้องการให้หน่วยงานภาครัฐ จัดอบรมเรื่องการให้คำปรึกษาเรื่องเอชไอวี เพื่อให้มีความมั่นใจในการให้คำปรึกษาแก่ลูกค้าที่มาใช้บริการ โดยเภสัชกรร้านยาเอกชนทุกคนยินดีเข้าร่วมการอบรม และเสนอให้มีการจัดอบรมในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ โดยให้จัดปีละ 1-2 ครั้ง

3. บทบาทในด้านการจ่ายยาตามแนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในช่วงระยะเวลาที่ลงสัมภาษณ์เชิงลึก เภสัชกรร้านยาเอกชนไม่เคยรู้จักแนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของกรมควบคุมโรค เภสัชกรร้านยาเอกชนส่วนใหญ่จะสืบค้นหาแนวทางการรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ด้วยตนเองทางอินเทอร์เน็ตและตำราเรียน เภสัชกรร้านยาเอกชนเห็นว่า การมีแนวทางการรักษาโรคที่เป็นมาตรฐานจะทำให้ผู้มารับบริการด้านการรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์มีความเชื่อมั่นในตัวเภสัชกรมากขึ้น และเสนอแนะว่าแนวทางการดูแลรักษาควรทำในรูปแบบแผนภาพเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการใช้งานและเพื่อให้ผู้รับบริการเข้าใจง่าย

4. บทบาทในด้านการให้ความรู้และการส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัย เภสัชกรร้านยาเอกชนทุกร้านต้องการให้ภาคีรัฐบาลสนับสนุนสื่อความรู้ที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการที่ร้านยาเอกชนในเขตพัทยา เช่น สื่อความรู้โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่พบบ่อย ได้แก่ หนองใน หนองในเทียม แผลที่อวัยวะเพศ และอาการคันช่องคลอด สื่อความรู้ นั้น ควรจัดทำให้มีหลายภาษา ทั้งภาษาไทย อังกฤษ อาหรับ จีน เพื่อให้สื่อ นั้น เข้าถึงผู้มาใช้บริการ

5. บทบาทในการส่งต่อผู้ป่วยไปรับบริการที่สถานบริการสุขภาพ จากการสอบถามถึงหน่วยงานในพื้นที่ที่ให้บริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์โดยเฉพาะพบว่า เภสัชกรไม่ทราบว่า มีหน่วยงานในพื้นที่ที่ให้บริการเฉพาะด้านนี้ ดังนั้น ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์หน่วยงาน

ที่ให้บริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในพื้นที่ เพื่อให้เภสัชกรร้านยาเอกชนสามารถให้ข้อมูลหน่วยงานของภาครัฐที่รับการส่งต่อในการดูแลด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อย่างละเอียด เพื่อให้การส่งต่อผู้ป่วยเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็ว

6. สำหรับบทบาทในด้านการแนะนำให้คู่นอนมารับการรักษาและการนัดผู้ป่วยมาดูอาการ เภสัชกรร้านยาเอกชนสามารถให้คำแนะนำได้ แต่ให้ความเห็นว่า ผู้ที่รับบริการที่มีอาการเกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่มีคู่นอนหลายคนและเป็นคู่นอนชั่วคราว จึงไม่สามารถติดตามคู่นอนมารับการรักษาได้ สำหรับการติดตามการรักษานั้น ติดตามได้น้อยเนื่องจากผู้มารับบริการส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยว มาเที่ยวเมืองพัทยาในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ และส่วนใหญ่ไม่ยอมให้ข้อมูลในการติดต่อ

ด้านค่าใช้จ่ายในการให้บริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สำหรับผู้มารับบริการที่ร้านยาเอกชนที่เป็นคนไทยและมีบัตรประกันสุขภาพหรือบัตรประกันสังคม เภสัชกรร้านยาเอกชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า มีความเป็นไปได้ที่จะจ่ายยาโดยไม่เรียกเก็บค่ายาและค่าบริการจากผู้ถือบัตรดังกล่าว ถ้าผู้มารับบริการยินดีแสดงบัตรประกันสุขภาพหรือบัตรประกันสังคม โดยทางร้านยาเอกชนยินยอมจะเรียกเก็บเงินจากหน่วยงานภาครัฐบาล หลังจากส่งข้อมูลให้กับภาครัฐ แต่ทางภาครัฐต้องจ่ายค่ายาและค่าบริการภายใน 7 วันหลังส่งข้อมูล และขั้นตอนในการดำเนินการเบิกจ่ายต้องไม่ยุ่งยาก แต่อย่างไรก็ตามร้านยาเอกชนไม่ได้ให้ความสนใจเรื่องค่าใช้จ่ายจากภาครัฐมากนัก เนื่องจากผู้รับบริการจากร้านยาเอกชนส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ

วิจารณ์

การศึกษานี้เป็นการศึกษาความเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่อบทบาทของเภสัชกรร้านยาเอกชนในเขตเมืองพัทยา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ในด้านการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศ-

สัมพันธ์ ทำการศึกษาเฉพาะร้านยาเอกชนที่ตั้งบนถนนที่มีแหล่งบันเทิงหนาแน่น บริเวณถนนพญาสาย 1 และถนนพญาสาย 2 จากการศึกษาพบว่า ร้านยาเอกชนมีโอกาสและมีความสามารถเข้าร่วมเป็นหน่วยบริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เพื่อเชื่อมโยงกับภาครัฐได้ จากการสัมภาษณ์เภสัชกรร้านยาเอกชนพบว่า บทบาทเภสัชกรร้านยาเอกชนในด้านการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในร้านยาเอกชนที่สามารถเป็นไปได้คือ การชักชวนให้กลุ่มอาการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การให้การปรึกษาเรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์/เอชไอวี การจ่ายยารักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัย และการส่งต่อไปยังหน่วยบริการสาธารณสุขภาครัฐ แต่บทบาทด้านการติดตามผู้ป่วยเพื่อดูอาการจะสามารถทำได้น้อยเนื่องจากผู้มารับบริการส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ สำหรับบทบาทด้านการติดตามคู่นอนมารับการรักษา นั้น ผู้มารับบริการส่วนใหญ่ไม่สามารถระบุตัวตนคู่นอนได้ เนื่องจากส่วนใหญ่จะเป็นคู่นอนชั่วคราว

จากการศึกษาร้านยาเอกชนในพื้นที่ท่องเที่ยวชายทะเลที่มีความชุกของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สูงนั้นพบว่าประมาณสามในสี่ของผู้มารับบริการที่ร้านยาจะเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ และพบว่ามาด้วยกลุ่มอาการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ประมาณร้อยละ 5.0-20.0 สาเหตุที่มารับบริการที่ร้านยาเนื่องจากมีอาการหนองไหลจากท่อปัสสาวะ ปัสสาวะแสบขัด และต้องการกินยาปฏิชีวนะ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มาจากภาคพื้นยุโรปหรืออเมริกาจะมีความรู้เรื่องแนวทางการรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ สามารถบอกได้ว่าต้องรักษาตามแนวทางของประเทศของตน ส่วนนักท่องเที่ยวที่มาจากภูมิภาคอื่นส่วนใหญ่จะขาดความรู้เรื่องแนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ขณะที่ผู้มารับบริการที่เป็นคนไทยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีรายได้ต่ำ ทำให้มีข้อจำกัดในการเข้าถึงยารักษาโรคที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การจ่ายยารักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของเภสัชกรร้านยาเอกชนส่วนใหญ่ไม่ได้จ่ายยาตามแนวทางการรักษาโรค

ที่ได้มาตรฐาน เช่น แนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของกรมควบคุมโรค หรือแนวทางการรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของศูนย์ควบคุมป้องกันโรคสหรัฐอเมริกา อาจเนื่องจากข้อจำกัดด้านค่าใช้จ่าย ความรู้ความเชื่อของผู้มารับบริการ และการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับโรคและแนวทางการรักษาของเภสัชกรเอง สอดคล้องกับการศึกษาการจ่ายยาท่อปัสสาวะอักเสบในร้านยาเอกชนคลินิกเอกชน และสถานบริการสาธารณสุข ในเมืองชายฝั่งประเทศเคนยา พบว่าการจ่ายยารักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของบุคลากรสุขภาพมีการจ่ายยาไม่ตรงตามแนวทางการรักษาโรคที่มีอยู่ในประเทศหรือตามแนวทางการรักษาขององค์การอนามัยโลก⁽¹⁶⁾

จากการศึกษานี้พบว่า เภสัชกรร้านยาเอกชน ในเขตเมืองพัทยา ยังมีข้อจำกัดด้านความรู้เรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เภสัชกรร้านยาเอกชนเสนอให้หน่วยงานภาครัฐจัดการอบรมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยให้กับเภสัชกรร้านยาเอกชน การให้ความรู้เรื่องการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สำหรับเภสัชกรชุมชนเป็นเรื่องจำเป็นและต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้นหาและการดูแลรักษาผู้ป่วยในระยะแรก⁽¹⁷⁾ การอบรมให้ความรู้เภสัชกรในการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ จึงเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่จะลดการป่วยด้วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการติดเชื้อเอชไอวี⁽¹⁰⁾ ในบทบาทการให้คำปรึกษาเรื่องเอชไอวี/โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของเภสัชกรร้านยา เภสัชกรร้านยาส่วนใหญ่ในเมืองพัทยาต้องการเพิ่มทักษะในด้านการให้คำปรึกษาเพื่อเพิ่มความมั่นใจในการบริการมากขึ้น จากการศึกษาความสนใจของผู้มารับบริการที่ร้านยาเอกชนในการคัดกรองเอชไอวีพบว่า ผู้มารับบริการต้องการให้มีการบริการดังกล่าว⁽¹²⁾

ในการดำเนินงานด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในพื้นที่ท่องเที่ยวชายทะเล ควรมีการประชุมและประสานความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากภาครัฐและภาคเอกชนในการจัดทำคู่มือในการดำเนินงานเพื่อให้การดำเนินงานมีคุณภาพเป็นมาตรฐานเดียวกัน ควรจัดทำ

แนวทางการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สำหรับร้านยาเอกชนโดยเฉพาะ เพื่อให้ตรงกับความต้องการสำหรับผู้ใช้ด้านระบบการส่งต่อผู้รับบริการจากร้านยาเอกชนไปยังและหน่วยงานสาธารณสุข ภาครัฐ ต้องมีแนวทางที่ชัดเจน สะดวก และรวดเร็ว การสนับสนุนสื่อและวัสดุอุปกรณ์สำหรับการให้ความรู้กับผู้รับบริการที่ร้านยาเอกชนควรจัดทำตามบริบทของผู้รับบริการ และภาครัฐต้องประชาสัมพันธ์ให้ผู้รับบริการที่ร้านยาทราบถึงบริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของร้านยา-เอกชน นอกจากนี้ ควรมีคลินิกโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ภาครัฐที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีสถานเจริญมัยหนาแน่น และเวลาการให้บริการ ควรมีการขยายเวลาหรือปรับระยะเวลาในการให้บริการการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้มารับบริการในพื้นที่

ข้อจำกัดของการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเพียงพื้นที่ท่องเที่ยวเพียง 1 แห่งในเขตภาคตะวันออกของประเทศไทยเท่านั้น อาจไม่ใช่วิธีแทนที่ดีของเภสัชกรร้านยา-เอกชน เภสัชกรร้านยาเอกชนในเขตเมืองพัทยาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีประสบการณ์ในร้านยา 1- 4 ปี เภสัชกรร้านยาเอกชนส่วนใหญ่ไม่ใช่เจ้าของร้านยา ความคิดเห็นอาจมีความแตกต่างจากเภสัชกรที่เป็นเจ้าของร้านยา และข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้จากการสำรวจอาจไม่ตรงกับข้อมูลการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่ปฏิบัติจริงในร้านยา

สรุปในเขตพื้นที่ท่องเที่ยวชายทะเลที่มีความความชุกโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สูง ผู้ที่มีอาการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติและจะไปรับบริการที่ร้านยาเอกชน บางส่วนได้รับการรักษาไม่ตรงตามแนวทางการรักษาโรคที่มีอยู่ในปัจจุบัน การลดความชุกของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ควรส่งเสริมบทบาทการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของเภสัชกรร้านยาเอกชนให้มีมาตรฐานตามแนวทางการรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ในอนาคตควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความรู้ของ

เภสัชกรร้านยาเอกชนในเรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ คุณภาพในการจ่ายยารักษา กลุ่มอาการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่ร้านยาเอกชน และควรมีการศึกษาความเป็นไปได้และการยอมรับของร้านยาเอกชนในการให้บริการด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรสนับสนุนให้ร้านยาเอกชนให้การดูแลรักษาผู้ป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อย่างมีคุณภาพ โดยกรมควบคุมโรค ผลิตและเผยแพร่มาตรฐานการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่เหมาะสมสำหรับร้านยาเอกชน สมาคมเภสัชกรรม สมาคมร้านขายยา สำนักงานสาธารณสุข ซึ่งเป็นผู้ต่อทะเบียนร้านยาเอกชน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้มาตรฐานการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของกรมควบคุมโรค รวมทั้งผนวกเข้ากับการพัฒนาร้านยาคุณภาพ เภสัชกรร้านยาเอกชนใช้มาตรฐานการดูแลรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ตามมาตรฐาน และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขจัดให้มีงานวิจัยและพัฒนาร่วมกัน ดำเนินการร่วมกันระหว่างสถานพยาบาลเอกชนและรัฐ (public private partnership)

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ นายแพทย์ วิโรจน์ ตั้งเจริญเสถียร นายแพทย์วิวัฒน์ ไรจนพิทยากร นายแพทย์สมบัติ แทน-ประเสริฐสุข และผู้ทรงคุณวุฒิ จากกรมควบคุมโรคทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ และคำปรึกษา ขอขอบคุณบุคลากรจากสำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ นักวิชาการจากโครงการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยด้านนโยบายและระบบควบคุมโรค ชมรมเภสัชกรจังหวัดชลบุรี สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชลบุรี เภสัชกรและพนักงานร้านยาเอกชนในเขตเมืองพัทยา อำเภอ บางละมุง จังหวัดชลบุรี ที่อำนวยความสะดวกในการจัดทำวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. รายงานผลการดำเนินงาน สำนักโรคเอดส์ วัณโรค และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ปี พ.ศ. 2556. นนทบุรี: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557.
2. Balfe M, Brugha R. What prompts young adults in Ireland to attend health service for STI testing? *BMC Publ Health* 2009;9:311-20.
3. Prempre P, Detels R, Ungkasrithongkul M, Meksa-wasdichai S, Panthong S, Ungpanich V. The sources of treatment of sexually transmissible infections in rural community in central Thailand. *Sex Health* 2007;4:17-9.
4. ชาญณรงค์ เอื้อโกสิทัชชัย. การรักษาด้วยตนเองของผู้ป่วยชายที่เป็นโรคหนองในแท่ก่อนมารับตรวจการรักษาที่หน่วยกามโรค หาดใหญ่. *วารสารโรคติดต่อ* 2528;11:330-50.
5. สุนันทา โอศิริ, วิพุธ พูลเจริญ. การจำหน่ายยาคุมกำเนิดฉุกเฉิน ชุดตรวจการตั้งครรภ์และการให้บริการรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยร้านยาในจังหวัดชลบุรี. *วารสารสาธารณสุขมหาวิทยาลัยบูรพา* 2555;7:1-12.
6. วิวรรณ อัครวิเชียร, จิรสุดา คำสีเชียว, ดวงทิพย์ หงส์สมุทร, พิมพ์ศรี แสงคาร์, พะยอม สุขเอนกนันท์. มุมมองของผู้บริหารต่อการนำร้านยาเข้าเชื่อมโยงกับระบบประกันสุขภาพแห่งชาติ. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข* 2552;3: 573-80.
7. สุรสิทธิ์ ล้อจิตรอำนาจ, สมเจตน์ ไวยากรณ์, เพชรรัตน์ พงษ์เจริญสุข, Koh-Knox CP, ลินธุ์ชัย แก้วกิติชัย. รูปแบบร้านยาภายใต้ระบบสุขภาพถ้วนหน้าของประเทศไทย. *วารสารเภสัชกรรมโรงพยาบาล* 2552;19:110-22.
8. World Health Organization. Guidelines for the management of sexually transmitted infections. Geneva: World Health Organization; 2003.
9. Deppe SJ, Nyberg CR, Patterson BY, Dietz CA, Sawkin MT. Expanding the role of pharmacist as a sexually transmitted infection provider in the setting of an urban free health clinic. *Sex Transm Dis* 2013;40:685-8.
10. Ward K, Butler N, Mugabo P, Klausner J, McFarland L, Chen S, et al. Provision of syndromic treatment of sexually transmitted infections by community pharmacists: a potentially underutilized HIV prevention strategy. *Sex Transm Infect* 2003;30:609-13.
11. Baraitser P, Pearce V, Holmes J, Home N, Boynton PM. Chlamydia testing in community pharmacies: evaluation of a feasibility pilot in south east London. *Qual Saf Health* 2007;16:303-7.
12. Darin KM, Klepser ME, Klepser DE, Klepser SA, Reeves A, Young M, et al. Pharmacist-provided rapid HIV testing in two community pharmacies. *Am Pharm Assoc* 2015;55:81-8.
13. ครองขวัญ ดวงพาวัง, พีรยา สมสะอาด, พรชนก ศรีมงคล, กษมา โชคดีวัฒน์. ผลการบริการเภสัชกรรมผู้ป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ณ ร้านยาเภสัชกรชูศักดิ์ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. *ศรีนครินทร์เวชสาร* 2555;27:20-8.
14. ณัฐนันท์ บาระมี. การศึกษาประสิทธิผลของการให้คำปรึกษาโดยเภสัชกรร้านยาเพื่อส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นหญิง [วิทยานิพนธ์เภสัชศาสตร์มหาบัณฑิต]. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; 2552. 166 หน้า.
15. British Association for Sexual health and HIV. Standard for management of sexually transmitted infections (STIs). London: Medical Foundation for HIV & Sexual Health; 2014.
16. Mugo PM, Duncan S, Mwanniki SW, Thiong'o AN, Gichuru E, Okuku HS, et al. Cross-sectional survey of treatment practices for urethritis at pharmacies, private clinic and government health facilities in coastal Kenya: many missed opportunities for HIV prevention. *Sex Transm Infect* 2013;89:583-9
17. Ajoke AB, Clare AC. Intervention to improve the knowledge of sexually transmitted infections (STIs) and syndromic management among community pharmacists in Lagos state, Nigeria. *Afr J Pharm Pharmacol* 2012;6: 1587-93.

Abstract: Opinions of Stakeholders about the Roles of Private Pharmacists in Sexually Transmitted Infections Management in Pattaya City, Banglamung District, Chonburi Province, Thailand

Ekkachai Daengsaard, M.N.S.*; Rossaporn Kittiyaowamarn, M.D.*; Piyawadee Tongprong M.N.S;
Thanaporn Phromool, M.Sc.****; Nutthavit Sookrak, B.N.S.*; Orathai Srithongtham, Ph.D.****; Anuparp
Puangsoi, B.N.S.*; Walaiporn Patchananarumol, Ph.D.****

** Bangrak Sexually transmitted infections Cluster; ** Faculty of Nursing, Ratchathani University, Ubon Ratchathani; *** The Office of Disease Prevention and Control Nakornsawan; **** The Office of Disease Prevention and Control Ubon Ratchathani; ***** International Health Policy Program*

Journal of Health Science 2016;25:960-71.

Sexually transmitted infections (STIs) continue to remain a major public health problem in Thailand. Almost half of STI patients sought treatment from private pharmacists before seeing physicians. Private pharmacists are primarily alternative source of care for treatment of STIs. The aim of this study was to identify opinions of public and private stakeholders about the roles of private pharmacists in the management of sexually transmitted infections. It was a descriptive study using both quantitative and qualitative methods. Data were collected through self-reported questionnaire and in-depth interviews. A total of 70 participants were recruited: 6 policy makers and 64 community pharmacist and pharmacy staff. It was found that most participants had agreed on the role of private pharmacists in the management of STIs. However, there was training need on HIV counseling and STI knowledge. There were some constraints identified, including limitation of STI management standards, poor access to national STI treatment guidelines, and shortage of educational materials suitable for STI clients. In summary, private pharmacists could take part in the provision of STI treatment and care; and their capacity could be enhanced by specific STI trainings and provision of up-to-date STI treatment guidelines.

Key words: sexually transmitted infections, private pharmacist, management, Pattaya, Thailand